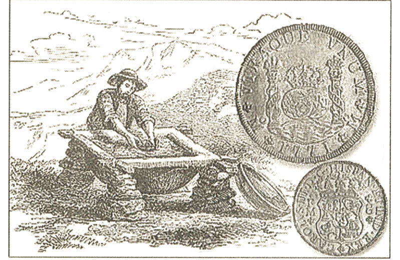
Money talks in het Numismatisch Museum

De Spaanse Reaal die later verwerd tot de fameuze pillar dollar.

Op 24 november 1955, het was zijn zesendertigste verjaardag, vond Mario Juan Odor twee oude munten in zijn tuin op Aruba. Het waren koperen geldstukken uit Ierland. Het bleek te gaan om een penny uit 1790 en een halve penny uit 1788. In die jaren werd het Caribisch gebied overstroomd door kolonisten, handelaren, koopvaarders en zelfs piraten, die allemaal geld meebrachten, dat over de eilanden verspreid werd.

Door Marjanne Havelaar

De vondst wekte Odors belangstelling op voor het gebruik van geld op Aruba door de eeuwen heen en al gauw ontwikkelde hij zich tot een verwoed verzamelaar.
In de loop van de jaren groeide zijn verzameling en besloot hij een museum op te richten om ook andere mensen in de gelegenheid te stellen van zijn collectie te genieten. Op 13 november 1981 was het Numismatisch Museum een feit. Odor ontving de bezoekers in zijn woning aan de Zuidstraat te Oranjestad, waar zij zich konden vergapen aan de enorme hoeveelheid munten en biljetten. Later verhuisde het museum naar een ruimte van Instituto di Cultura naast de Sint Franciscuskerk. Inmiddels heeft het Numismatisch Museum haar definitieve onderkomen gekregen in het prachtig gerestaureerde cunucuhuisje naast het grote busstation in Oranjestad.

De Caquetio Indianen die tussen 1000 en 1515 na Christus op Aruba woonden, gebruikten kralen van steen, keramiek en schelpen als geld. De lengte van het snoer bepaalde de waarde. Het gebruik van dit primitieve geld verdween al gauw toen Aruba in 1499 door Alonso de Ojeda werd ontdekt. De Spanjaarden namen het eiland in beslag, deporteerden de Indiaanse bevolking en brachten uiteraard hun eigen geld mee. De Spaanse reaal deed zijn intrede in het Caribisch gebied.
In 1535 werden de eerste Spaans-Amerikaanse munten geslagen in Mexico. Het ging om de Spaanse dollar, die al gauw de naam pillar dollar kreeg. De munt had een waarde van acht realen, hetgeen gelijk stond aan tweeëneenhalve Nederlandse gulden. Op de ABC-eilanden werd het geldstuk Patientje genoemd. Vanwege de omvang en verspreiding van de Spaanse overzeese gebieden, was die pillar dollar de meest gebruikte geldsoort in het Caribisch gebied. Gedurende drie eeuwen zou dit zo blijven. In 1798 besloot gouverneur Lauffer om 7000 pillar dollars in vier stukken te laten knippen. Elk stuk kreeg de waarde van drie realen toegekend. Deze muntstukjes waren de eerste *yotin* van de eilanden, een woord dat is afgeleid van het Franse woord guillotine. Eind 1798 werden deze yotins van een stempel voorzien en werden ze geherwaardeerd op drieëneenhalve reaal.

PLAKA

De in 1621 opgerichte Verenigde West Indische Compagnie speelde een belangrijke rol in de ontwikkeling van Aruba en buureiland Curaçao. Haar hoofddoel bestond uit het verdienen van geld, geld en nog meer geld. De schepen van de Compagnie voeren af en aan tussen Europa en het Caribisch Gebied met scheepsladingen bont, specerijen, suiker en slaven. Met de regelmaat van de klok streden zij met hun Spaanse concurrenten om de heerschappij over allerlei territoria. De opvarenden van deze schepen brachten natuurlijk Nederlands geld naar Aruba.
Aan het einde van de achttiende eeuw kwam ook deze Verenigde West-Indische Compagnie met eigen geld, de gulden. Naast de Spaanse en Nederlandse muntsoorten, circuleerden allerlei munten door elkaar. Zo

Het oorspronkelijke dubbeltje, de dubbele stuiver uit 1796.

zijn in de loop van de jaren Deense, Britse, Franse en Portugese geldstukken uit de Arubaanse bodem tevoorschijn gekomen.
De waarde van elk geldstuk werd in die tijd bepaald door de intrinsieke waarde van de hoeveelheid en de soort metaal waarvan de munt was geslagen. De wisselkoers was dus eenvoudig vast te stellen door geldstukken te wegen. Regelmatig werd de koers aangepast wanneer de waarde van goud en zilver op de internationale markt veranderde. Overigens circuleerden maar weinig munten van aanzienlijke waarde op Aruba. De gouden Peça, met een waarde van negentig realen en de Spaanse dubloen die van de hand ging voor maar liefst twintig Nederlandse guldens waren uiterst zeldzaam. De reden daarvoor was erg eenvoudig. Op het arme eiland had bijna niemand zoveel geld.
Pas in de loop van de negentiende eeuw werd overgestapt op het huidige systeem, waarbij de munten de waarde hebben van hetgeen erop gestempeld staat. Al deze geldsoorten door elkaar heen werden plakkies genoemd. Tegenwoordig spreekt men in het Papiamento nog steeds van plaka.

GELDWET

Aan het einde van de achttiende eeuw besloten de bewindvoerders in Nederland om speciale munten te slaan voor gebruik in het Antilliaans gebied. Gekozen werd voor munten van drie, een en eenvierde gulden. De ene kant was net zo als het Nederlandse equivalent, op de andere zijde werd een grote W gestempeld. De W stond voor West Indies.
In 1816 werd de Nederlandse Geldwet geïntroduceerd, waarmee de Nederlandse gulden de officiële munteenheid werd. Door gebrek aan voldoende munten en daarnaast doordat men gewend was van alles door elkaar te gebruiken, kwam daar in de praktijk niet veel van terecht. Omdat het kleingeld steeds van de eilanden verdween besloten de gouverneurs keer op keer om geld bij te maken, de ene keer door pillar dollars te knippen, de andere keer door daadwerkelijk munten te laten slaan. In 1838 ging gouverneur Van Raders zelfs zover dat hij 6000 Nederlandse guldens in vieren liet knippen om op die manier kwartjes te produceren. Deze muntstukjes werden echter ijlings door hogerhand in beslag genomen, omdat men het onacceptabel vond dat de beeltenis van de koning in stukken werd geknipt.

DIPTJIE

Aan het gebruik van allerlei vreemde geldsoorten kwam een einde, met de intrede van de geldwet van 1899. Toen werd bepaald dat voortaan de Nederlandse gulden het enige wettige betaalmiddel op de ABC-eilanden zou zijn, met uitzondering van de munten die elders in het Caribische gebied werden geslagen en de bolivar. Het zilver van de pillar dollars werd gebruikt om diptjies (dubbeltjes) en kwartjes van te maken. De term dubbeltje is overigens afkomstig van de waarde van het muntstuk, namelijk een dubbele stuiver.
In de loop van de afgelopen eeuw veranderde nog wel het een en ander aan het gebruik van geld op Aruba, hoewel de veranderingen wat minder spectaculair waren als in de eeuwen daarvoor.

NOODGELD

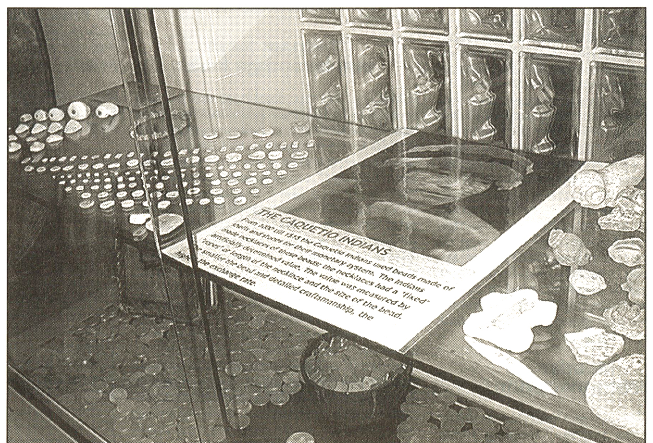
In de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld was het niet meer mogelijk om geldstukken in Nederland te laten slaan. Aangezien er wel geld nodig was werd besloten geld te laten maken in Philadelphia. Ook een munterij in Denver werd ingeschakeld om een complete serie van het nu nog gebruikte Curaçaose geld te maken. Zodoende bleven de eilanden en Suriname een geldtekort bespaard. Overigens liet de distributie van de munten nogal eens te wensen over en had Aruba wel regelmatig te maken met gebrek aan muntgeld. Daar werden allerlei inventieve oplossingen voor bedacht, zoals de Coca Cola penning en de buspenning. Ook verschillende bedrijven gaven 'geld' uit. Zo maakten bijvoorbeeld de Aruba Fosfaat Company en de Eman Bank hun eigen noodgeld.
Direct na de oorlog kwam een einde aan het gebruik van zilveren munten. Al het kostbare edelmetaal werd naar Nederland verscheept en ingeruild voor nikkelen munten.

Op 1 januari 1986 verkreeg Aruba de Status Aparte. Een speciale commissie, bestaande uit J.M. Driessen, L. Tromp, F.M. Nicolaas, L.G. de L'Isle en J.M. Odor kreeg tot taak de ontwerper voor het eerste Arubaanse geld uit te kiezen. Hun keuze viel op Evelino Fingal, die de ontwerpen maakte voor zowel de Arubaanse bankbiljetten als de muntstukken.

Bovenstaande is slechts een van de verhalen die verteld kunnen worden aan de hand van de collectie van het Numismatisch Museum. De ruim 40.000 stukken uit meer dan 400 landen bieden de mogelijkheid om exposities op te zetten aan de hand van alle mogelijke thema's: primitief, vreemd, dieren, vervalsingen, miniaturen, goud, vergissingen, geldstempels, herinneringsmunten, munten met een gat erin, houten munten, medailles, vierkante munten, voedselcoupons, noodgeld en nog veel meer. Ook allerlei geschiedkundige onderwerpen kunnen als basis dienen voor een expositie in het museum, zoals het Romeinse Rijk, de Griekse Oudheid, de Chinese Dynastieën, de Mystiek van India, Egypte, de Tweede Wereldoorlog en het Byzantijnse Rijk.
Volgens directeur Daisy Croes kunnen behalve de huidige expositie, 'de numismatische tijdlijn van 1499 tot heden', nog zeker zo'n 110 andere tentoonstellingen worden opgezet. Het is de bedoeling dat het museum in de toekomst ongeveer om de twee maanden een expositie rondom een bepaald thema zal presenteren.

Het Numismatisch Museum is geopend van maandag tot en met vrijdag van negen uur

In het Numismatisch Museum is te zien wat voor geld de Indianen vroeger gebruikten, maar ook verdiepen lokale kunstenaars zich in het werk van de ontwerper van het huidige Arubaanse papiergeld, Evelino Fingal.